

Psychologische Verkenningen
Individuele

48^e jaargang, nr. 1

oktober 1999

20 november 1999 12.15 uur: **Ledenvergadering.**
Agenda.

- 1 Opening en mededelingen van de voorzitter.
- 2 Verslag van de vergadering van 30 januari 1999.
- 3 Benoeming bestuursleden en samenstelling van het bestuur: het bestuur stelt de ledenvergadering voor de heer Paul Miedema tot lid en secretaris van het bestuur te benoemen. Aftredend is de heer Gerard Kulker. Hij is herkiesbaar, zodat het bestuur voorstelt de heer Kulker te herbenoemen tot lid en voorzitter van het bestuur. (Conform de statuten worden voorgedragen leden voor drie jaar benoemd.)
- 4 Verslag van de secretaris over het verenigingsjaar september 1998 – augustus 1999.
- 5 Financieelverslag van de penningmeester over het verenigingsjaar september 1998 – augustus 1999.
- 6 Verslag van de kascontrole commissie; het verlenen van decharge van de penningmeester en het benoemen van de nieuwe kascontrole commissie.
- 7 Begroting verenigingsjaar september 1999 – augustus 2000.
- 8 Kort verslag van de gesprekken met de Duitse zuster vereniging en bespreking van beleid in deze.
- 9 Wat verder ter tafel komt.
- 10 Rondvraag en sluiting.

De stukken voor de jaarvergadering zullen voorafgaand aan de ledenvergadering beschikbaar zijn voor de deelnemers.

Gerard Kulker
voorzitter

48e jaargang

Nr. 1 oktober 1999

INDIVIDUAL PSYCHOLOGISCHE VERKENNINGEN

een uitgave van

Nederlandse Werkgemeenschap

voor Individual Psychologie

Redactie adres:
Potgieterlaan 21
2394 VA Hazerswoude Rijndijk
Tel. (071)3416110
E-mail: fam.kulker@wxs.nl

ISSN:1382-5089

Alles uit deze uitgave mag geheel of gedeeltelijk worden overgenomen of vermenigvuldigd in welke vorm dan ook, mits met bronvermelding.

Redactie:
Prof.dr. C.C. De Keyser
Dhr. G.A.L. Kulker

PROGRAMMA:

20 november 1999 om 10.30 uur:

Thema lezing: **De religieuze dimensie van de Individual Psychologie.**

Spreker: Gert Rietveld.

Manus Sperber vermeldt in zijn boek '*Alfred Adler, oder das Elend in der Psychologie*', dat Adler in zijn jonge jaren een fervent, radicale atheïst was, maar dat hij zich later – vooral na 1930 – positief opstelde tegenover de godsdienst. Dat blijkt ook duidelijk uit zijn briefwisseling met de Evangelische Pastor Ernst Jahn. Maar hoe de houding van Adler tegenover godsdienstige zaken ook was, als we zijn latere werken – zoals bijvoorbeeld '*Der Sinn des Lebens*' – met aandacht lezen, dan moeten we vaststellen dat er in het denken van Adler een onmiskenbare religieuze onderstroom aanwezig is.

Zijn Individual Psychologische gedachtegoed is doortrokken van met name Joods-religieuze elementen. Het zijn elementen die aansluiten bij de Joodse traditie, zoals die geïnterpreteerd wordt door de Joods-Amerikaanse neo-psychoanalyticus Erich Fromm en de uit Litauen afkomstige Joodse filosoof Emanuel Levinas.

Deze traditie staat bekend als het bijbelse humanisme: een Joodsgodsdienstige levensbeschouwing, waarin de eenheid van het menselijke geslacht wordt onderstreept en waarin gesteld wordt dat de mens in staat is zijn vermogens optimaal te ontwikkelen en zo tot innerlijke harmonie te komen, en een wereld tot stand te brengen waarin vrede, gerechtigheid en liefde heerst.

Deze auteurs, Fromm en Levinas, betogen herhaaldelijk en met grote nadruk, dat in het Jodendom een religieuze relatie altijd een ethische relatie is, waarbij bovendien steeds een eschatologisch perspectief aanwezig is.

Het gaat erom de Messiaanse mens gestalte te geven.

Sub specie aeternitatis!

Precies deze ethiek en deze eschatologie zijn kenmerkend voor het mens- en wereldbeeld van Adler.

Op 20 november a.s. wil ik hier met u nader op ingaan. Want het lijkt mij voor een goed verstaan van de ideeënwereld van Adler van belang deze religieuze dimensie van de Individual Psychologie niet uit het oog te verliezen.

Tot ziens.

Gert Rietveld.

Na afloop van de lezing is er een korte pauze waarna met elkaar en met de spreker over dit onderwerp van gedachten kan worden gewisseld.

LEDENVERGADERING 20 NOVEMBER 1999

Op zaterdag 20 november 1999 vindt de jaarlijkse ledenvergadering van de NWIP plaats.

De ledenvergadering vindt plaats: **GCO Frylân,**
Rayonkantoor Drachten.
Zuiderdwarsvaart 72
9203 JB Drachten
Telefoon: 0512-516562

Bereikbaarheid GCO Frylân, Rayonkantoor Drachten:

Openbaar vervoer:

Vanuit Groningen: buslijn 100, richting Heereveen.

Uitstappen bij de laatste halte op het Zetveld, bij de stoplichten. Gebouw GCO Frylân op de hoek van het kruispunt.

Vanuit Heereveen: buslijn 100, richting Groningen

Uitstappen (blijven zitten op het busstation) bij de eerste halte, bij de stoplichten , op het Zetvelt.

Vanuit Leeuwarden: buslijn 14.

Op het Knobelsdorffplein overstappen op lijn 100, richting Groningen. Uitstappen eerste halte, voorbij het stoplicht, op het Zetvelt.

Per auto:

N31 vanuit Leeuwarden:

Afslag Drachten (Oost), richting Drachten, minirotonde half nemen, volg de weg, bocht naar links (\pm 500m) tot stoplichten. Linksaf, meteen weer rechts, parkeren bij Rayonkantoor Drachten.

A7/E22 vanuit Groningen:

1^e afslag Drachten, richting centrum, minirotonde half nemen, volg de weg, bocht naar links (\pm 500m) tot stoplichten. Linksaf, meteen weer rechts, parkeren bij Rayonkantoor Drachten.

A7/E22 vanuit Heereveen:

Afslag Drachten (De Haven), 1^e stoplicht rechts, volg de weg (\pm 500 m) stoplichten rechtdoor, weg volgen, bocht naar links (aan de rechterhand ziekenhuis) voor de stoplichten staat het GCOkantoor aan de linkerkant, parkeren bij Rayonkantoor Drachten.

Zoals gebruikelijk start de bijeenkomst met een **lezing om 10.30 uur**. Introducés en belangstellenden zijn van harte welkom bij de lezing.

De **ledenvergadering** start aansluitend op de lezing **om 12.15 uur**.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	5
ICASSI 1999	6
INDIVIDUAL PSYCHOLOGIE EN MOTIVATIE	8
DE LEVENSTAKEN: ADLERS EERSTE DRIE TAKEN	11
BOEKENNIEUWS	17
BOEKBESPREKING	19
LEDENVERGADERING NOVEMBER 1999	22

J.C. Smuts behoort tot de vormgevers van de twintigste eeuw. In de periode voor de apartheid was hij tweemaal premier van Zuid Afrika. Internationaal dwong hij respect af met zijn onvermoeibaar streven naar recht, vrede en duurzame internationale vrede als kritisch grondlegger van de Volkerenbond en vooral van de Verenigde naties, waar hij werkte naast Mevrouw Mary Roosevelt en de Franse Staatsraad R. Cassin. Hij schreef eigenhandig de beroemde preambule bij het Handvest of Charter van de Verenigde Naties en van de Mensenrechten, wellicht een van de belangrijkste politieke documenten uit de geschiedenis.

Hij vocht tegen Engeland als boerengeneraal, maar later als lid van het oorlogskabinet van Groot Brittanië tijdens de eerste wereldoorlog en als veldmaarschalk van het Generaliteit tegen Duitsland tijdens de tweede wereldoorlog. Als zodanig was hij bevriend en zelfs vertrouweling van Churchill en de Engelse koning George VI. Maar vooral ook was en bleef hij een hardnekkig wetenschapper zowel op het gebied van de filosofie als de biologie en de natuurwetenschappen, zoals blijkt uit ruim 23.000 brieven van zijn hand. Nog voor A.N. Whitehead, een vroegere medestudent in Cambridge, ontwikkelde hij een natuurfilosofie met daarin een wereldbeeld waarin de onderlinge samenhang en heelheid van het evolutief universum centraal staan. Hij gaf die visie de samenvattende naam Holisme of Wholeness, een opvatting die door Adler, die voor een Duitse vertaling pleitte, enthousiast onthaald werd.

Dit boek vormde met andere bronnen de basis van de nieuwe natuurfilosofische traktaten, niet alleen van de theorie van Fergusson over de organismen, maar ook van de vier basis werken van de natuurwetenschapper en Oostenrijkse wijsgeer Fritjof Capra, leerling van Schroedinger. Ik ben gelukkig dat de biografie voor mij aanleiding was om diens werk in het spoor van Smuts te bestuderen. Tot intense intellectuele vreugde heb ik er in de Open Filosofische Hogeschool en later in het Benelux Universitair Centrum college over gegeven.

In een volgend nummer volgt de bespreking van het belangrijke werk van Capra.

Cyriel De Keyser

Hoofdstuk 1 schetst de Zeeuwse afstamming van de familie Smuts (Middelburg) en de jongens- en studiejaren in Zuid-Afrika (Riebeeck Wes en Stellenbosch en Engeland) (Cambridge Rechtenstudie) vooral de intellectuele achtergronden.

Hoofdstuk 2 spreekt over de rol van Smuts als Staatsprocureur van Transvaal en zijn rol in de Boerenoorlog.

Hoofdstuk 3 gaat over de periode van de Boerenoorlog (als generaal) tot de eerste wereldoorlog (als lid van het Britse oorlogskabinet met de Engelse oorlogscontacten).

Hoofdstuk 4 is speciaal gewijd aan zijn vroeg-intellectuele vorming en de inhoud van de zo belangrijke huisbibliotheek met de uitgave van het eerste holistische werk (dat ik niet kende): *An Inquiry into the whole*.

Hoofdstuk 5 schetst de eerste wereldoorlog en de Vrede van Versailles (Smuts, stichter van de Volkerenbond).

Hoofdstuk 6 stelt Smuts present als eerste minister van de Nieuwe Unie van Zuid Afrika tot zijn verkiezingsnederlaag in 1924.

Hoofdstuk 7 leert hem kennen als leider van de oppositie en als lid, meermalen minister in de coalitieregering onder premier Herzog.

Hoofdstuk 8 is voor ons als Individual Psychologen een van de belangrijkste. Het hoofdstuk loopt eigenlijk parallel met het vorige en gaat gedetailleerd in op het intellectuele werk van Smuts in dezelfde tijd rondom zijn belangrijke werk uit 1924 over *Holism and Evolution*.

Hoofdstuk 9 bespreekt de situering van dit werk tussen overige geschriften, die bij *Holism and Evolution* aansluiten. De verhouding van de ideeën van Smuts tot het Darwinisme en zijn ontmoeting met en evaluatie van Ghandi en diens rol in Zuid Afrika als verdediger van de Indische gastarbeiders.

Hoofdstuk 10 gaat over de periode van de tweede wereldoorlog en o.a. zijn aanstelling tot veldmaarschalk in de veldslagen van Noord Afrika en zijn visie op de internationale herschikking na de oorlog. Tegelijkertijd beslaat de periode de verkiezing van 1943 en zijn nieuwe taak als premier (tweede keer) en zijn rol bij het oprichten van de Verenigde Naties.

Hoofdstuk 11 handelt over zijn laatste jaren tot aan zijn dood in 1950. Dit hoofdstuk is speciaal boeiend voor zijn rol bij de 'redding van Nederland' onder meer daarvoor kreeg hij een eredoctoraat in Leiden.

Hoofdstuk 12 is te zien als conclusie of samenvatting en slotbeschouwing met de nadruk op een verdere analyse van de erfenis van de evolutieer en het holisme en de nawerking hiervan op onder meer Adler en andere wetenschappers na hem.

Al met al een monument van een boek over een monument van een mens. Smuts kreeg 29 eredoctoraten en voor het dertigste eredoctoraat aangeboden in Hamburg heeft hij zich bescheiden verontschuldigd.

De heer Blokker schrijft terecht over een leerzame beschrijving en een alleszins memorabel leven, maar jammer genoeg onderschat hij volledig de betekenis die het holisme heeft gehad op het leven van Smuts en dat is juist de reden waarom het boek is geschreven. Geheel zoals Smuts junior bedoeld heeft met de biografie van J.C. Smuts en met expliciete teksten van de staatsman zelf.

VOORWOORD

De afgelopen en de komende tijd zijn veel organisaties bezig om te bezien of hun organisatie wel 'milleniumproof' is. Ook het bestuur van de NWIP heeft zich hier mee bezig gehouden en in dat opzicht zijn er een paar zaken die u moet weten. Een delegatie van de wetenschapscommissie zal namens het bestuur overleg hebben met onze Duitse zuster vereniging. Onderwerp van gesprek zal vooral zijn de ondersteuning, die we als naaste burens aan elkaar kunnen bieden om een vitale vereniging voor Individual Psychologie voor Nederland in het leven te houden. Daarbij willen wij graag weten of men in Duitsland bepaalde onderwerpen heeft bestudeerd, die mogelijk ook voor ons in Nederland relevant zijn. Het bestuur denkt hierbij aan onderwerpen op het gebied van opvoeding en dan met name over opvoedingsproblemen al dan niet in combinatie met school; jeugdcriminaliteit; ouderdom.

Op het internationale congres van de afgelopen zomermaanden is het onderwerp samenwerking tussen de verschillende organisaties op het gebied van de Individual Psychologie eveneens aan de orde gekomen. Horst Gröner, de secretaris generaal van de internationale vereniging en tevens voorzitter van de Duitse vereniging voor Individual Psychologie heeft als taak op zich genomen om de samenwerking binnen Europa te bevorderen. Op zich natuurlijk een logische consequentie van de huidige intentie tot Europese samenwerking en integratie op meerdere gebieden.

In de jaarvergadering zal kort verslag worden gedaan van de bevindingen van onze delegatie in het overleg met Duitsland. Als lid heeft u daarop aansluitend de mogelijkheid om het bestuur op de hoogte te brengen van uw ideeën en opmerking over een eventuele samenwerking op Europees niveau.

Een andere mogelijkheid voor samenwerking, die dichterbij ligt, is een mogelijkheid voor samenwerking met de werkgroep Encouraging Training Nederland.

Kortom: zorg dat u aanwezig bent op de komende ledenvergadering van 20 november 1999 en draag uw steentje bij door uw ideeën over de Nederlandse Vereniging voor Individual Psychologie naar voren te brengen.

Tot ziens op 20 november 1999.

Het volgende nummer van Individual Psychologische Verkenningen verschijnt in december 1999. Kopij dient voor 1 november 1999 bij de redactie te worden ingeleverd. Bij voorkeur in WP of Word.

ICASSI 1999.

De internationale zomerschool is dit jaar gehouden in de Verenigde Staten en wel in Boston. We verbleven op Wheaton College, waar alle benodigde faciliteiten aanwezig waren voor de 250 deelnemers uit ruim 20 landen. Er waren dit jaar 7 deelnemers uit Nederland.

Zoals elk jaar begint het dagprogramma met Blok 1, waar een centrale presentatie of demonstratie (counseling) plaatsvindt. Een novum was deze keer een open gedachtewisseling tussen het bestuur en de deelnemers. De bedoeling hiervan is geweest het bestuur een 'herkenbaar gezicht' naar de participanten te geven; informatie te verstrekken over de bedoelingen en opzet van Icassi; alsmede de aanwezigen in de gelegenheid te stellen suggesties te doen.

Eva Dreikurs gaf als onderdeel van deze gedachtewisseling een kort overzicht van de achtergronden van dit zomerinstituut. Hiervan geef ik hierop aansluitend een samenvatting.

Rudolf Dreikurs vond dat er zeker na de Tweede Wereldoorlog behoefte was om de ideeën van de Individual Psychologie breed te verspreiden. Hij was de mening toegedaan dat de mensen bemoediging nodig hadden, vooral na de traumatische ervaringen tijdens die oorlog. In 1962 vond een eerste kleine Icassi plaats in Denemarken. De staf bestond uit docenten die door Dreikurs zelf waren opgeleid. Doel was een revitalisering van de I.P. in de Europese landen waar nog I.P.groepen waren en eventueel het oprichten van dergelijke groepen in landen waar geen organisaties voor deze psychologie waren. Dreikurs betaalde zelf de aanloopkosten en hij moest maar afwachten of er voldoende deelnemers kwamen. De staf heeft nooit salaris gekregen en dat is nog steeds zo.

Toen Dreikurs stierf was de toekomst van Icassi onzeker. Tee Dreikurs wilde in de geest van haar man dit zomerinstituut voortzetten. Zij verzocht de naaste collegae van Dreikurs haar te helpen bij de voortgang. (O.a. Bill Pew, Achi Yotam, Eric Blumenthal.) De doelstelling bleef het internationale karakter bewaren en dat moest zowel in het bestuur als de samenstelling van het docentencorps tot uitdrukking komen. In de jaren '70 werd door deze mensen hun eerste zomerschool georganiseerd in Portugal. In deze periode is ook de organisatie verder ontwikkeld. Er kwam een bestuur met reglementen enzovoort. Zo zijn de statuten in 1978 in Minnisota formeel vastgelegd. Ook de financiële basis werd langzamerhand een andere.

Er is nu geregeld dat het bestuur (the Board) zelf zijn leden benoemt. Maar deze moeten wel leraar zijn, Europa en de USA moeten vertegenwoordigd zijn en ze moeten bestuurlijke kwaliteiten hebben. Ook moet men enkele malen aan Icassi hebben deelgenomen. De zittingsduur is 4 jaar, na twee jaar van onderbreking is pas herverkiezing mogelijk.

Centraal in meer dan 30 Icassi's heeft gestaan dat gedurende twee weken van cursussen wordt geleefd naar wat wordt geleerd: coöperatie en Gemeinschaftsgefühl. Kortom een gemeenschap van gelijkwaardigen.

BOEKBESPREKING

M.H. VAN MEURS

J.C.Smuts, Staatsman, Holist, Generaal.

Suid-Afrikaanse Instituut. Amsterdam (1997) (SAI reeks nummer 7, 515 pp.) ISBN 90-7411213-7

Ergens in februari - maart 1998 kreeg ik van Theo Joosten een kopie van een boekbespreking van bovenvermeld boek in de Volkskrant. Deze boekbespreking was van de hand van een actief en geducht publicist de heer J. Blokker. Ik vermoed dat Theo mij wilde prikkelen met deze stille verwijzing naar de lessen uit het cursusjaar van het N.N.I.P.I. Nederlandstalig Adlerinstituut uit 1987, waar ik - in navolging van Alfred Adler - met een zeker enthousiasme een college had gewijd aan over het hoofdwerk van J.C. Smuts (senior) *Holisme and Evolution* (dat ik had geleend van de bibliotheek van het Instituut voor Moderne Geschiedenis van de Universiteit van Utrecht).

Deze nogal laetdunkende en assertieve recentie van de heer Blokker zette mij aan om het boek zelf ook als recentie-exemplaar aan te vragen. De bespreking van de heer Blokker was de uitdaging.

Ik kreeg het boek en heb het in de loop van 1998-1999 drie keer in zijn volle omvang gelezen om nadien nog in 'close reading' terug te keren op een aantal passages van dit boek gewijd aan de publicaties van Smuts over het Holisme. Het boek vond ik boeiend en alleszins een belangrijke stimulus om nader op die gedachten in te gaan. Ik mocht mij gelukkig prijzen met de heer Blokker als schuldlige. Aldus werd dit boek een van mijn meest boeiende uitdagingen van de laatste jaren. De figuur van J.C. Smuts (senior) op zich had mij reeds tijdens mijn studiereis naar Zuid Afrika in 1977 ter plekke geboeid. Het Holisme kwam daarna. Ik kwam er aan op de vlieghaven van Johannesburg, die merkwaardig genoeg de J. Smuts Airport wordt genoemd.

Het boek bevat een voorwoord, een beknopte stand van zaken van het onderzoek, waarbij vooral wordt verwezen naar de tweedelige studie over W.K. Hancock uit 1962 en 1968, waartegen hij zijn studie afzet als noodzakelijke aanvulling, precies omdat daarin elke verwijzing naar de studie van de evolutie en holisme ontbrak, wat voor Meurs een sleutel is op dit op zich al grootse leven.

Op dit voorwoord volgen elf chronologisch gerangschikte hoofdstukken en een twaalfde als uitleiding en conclusie. Op bladzijde 463 begint dan het notenapparaat en op bladzijde 498 de systematische bronnen- en literatuuropgave. Tenslotte volgen nog vier bladzijde cartografische illustraties, die vooral de militaire geschiedenis in kaart brengen. Een schitterende intellectuele biografie.

Mij ontbreekt nog alleen iets wat ik graag zou vragen aan de uitgever: een alfabetische namenregister wat bij een aandacht vragende lezing zeer welkom is (plaats- en personenregister).

Klinische psychologie: diagnostiek en therapie onder redactie van G. Smeets, S.M.
Bögels, H.T. van der Molen en A. Arntz
1^e druk, 566 pagina's
ISBN: 9001 59634 7.
Het boek is ook verkrijgbaar via de boekhandel.

Ook het verspreiden van de Individual Psychologische ideeën naar andere landen blijft een doelstelling. Nog steeds wordt elk jaar in een ander land bijeengekomen. Ook nieuwe landen uit bijvoorbeeld Oost Europa zijn nu bereikbaar. Daarnaast worden 'nieuwe' landen ondersteund met mini Icassi's of door het zenden van docenten naar deze landen voor workshops en trainingen. De laatste tijd is er veel geïnvesteerd in de Baltische landen, Turkije, Roemenie, Bulgarije en Ierland. Zeer waarschijnlijk zullen in 2000 mini Icassi's worden gehouden in Turkije en de Tsjechische Republiek.

Ten slotte doet Eva Dreikurs een dringend beroep op ieder zoveel als in de eigen mogelijkheid ligt zelf Icassi te bezoeken of anderen in de gelegenheid te stellen aan Icassi deel te nemen. Zo zou u bijvoorbeeld iemand kunnen sponsoren om aan deze twee weken durende cursussen deel te nemen. Ook de NWIP heeft de mogelijkheid deelnemers financieel te ondersteunen.

Tegen deze achtergrond is het nuttig dat u nu al beschikt over de nodige gegevens voor Icassi in het jaar 2000:

Icassi 2000
23 juli – 5 augustus
Zuoz bij St. Moritz in Zwitserland

De nieuwe folder met alle gegevens vindt u in de folder, die bij dit tijdschrift is bijgevoegd. Heeft u behoefte aan meer brochures dan kunt u die bij mij bestellen. Desgewenst kunt u ook nadere informatie over Icassi krijgen.

Theo Joosten.

INDIVIDUAL PSYCHOLOGIE EN MOTIVATIE

Onder deze titel heeft Eva Dreikurs de eerste inleiding tijdens Icassi 1999 verzorgd. Dit thema is mede gekozen omdat in december haar nieuwe boek over dit onderwerp verschijnt. Dit zal een lijvig exemplaar worden waarin diverse aspecten van motivatie worden belicht; en niet alleen vanuit het Individual Psychologisch gezichtspunt. In de inleiding tijdens de Icassi is hieraan wel in het bijzonder aandacht besteed. Haar lezing wordt hierna vanuit mijn aantekeningen weergegeven.

Enkele uitgangspunten:

In de Individual Psychologie is 'social interest' een belangrijk uitgangspunt. Dit uitgangspunt ligt o.a. ten grondslag aan bemoedigend leiderschap. Coöperatie is een sleutelbegrip in de Individual Psychologie. De behoefte erbij te horen en de mogelijkheid te kunnen bijdragen zijn basisgedachten van Adler en Dreikurs.

Een ander belangrijk uitgangspunt is de doelgerichtheid van gedrag. Motivatie van mensen kan niet worden begrepen zonder het doel van hun gedrag te begrijpen. Meestal denken we bij motivatie aan 'oorzaken'. De doelen van gedrag begrijpen is een sleutel om te leven in een gemeenschap.

Holisme is in bijna alle moderne psychologische stromingen aanwezig. Adler was hiermee zijn tijd vooruit. Dreikurs heeft zich altijd bezig gehouden met dit uitgangspunt. Wel was duidelijk dat het lichaam de geest beïnvloedde, maar het omgekeerde was moeilijk aantoonbaar. Rudolf Dreikurs zocht naar voorbeelden hiervan. Tegenwoordig zijn deze volop aanwezig in de psycho-neurologische literatuur.

Motivatie:

Energie en prestatie zijn een deel van de motivatie. Motivatie geeft een zekere richting, er worden keuzes gemaakt. De richting van de motivatie wordt beïnvloed door de doelgerichtheid van het gedrag. In veel literatuur, met name in die over management, wordt dit vaak anders bedoeld dan in de Individual Psychologie. Het management benoemt de doelen vaak heel concreet.

Bijvoorbeeld: zoveel auto's produceren, zoveel video's verkopen*. Het zijn telbare en productiegerichte doelen. Soms betreft het ook doelen, die te maken hebben met de moraal, die men tracht te meten. Dit is niet het denken over doelen vanuit de Individual Psychologie.

Doelen zijn naar de ideeën vanuit de Individual Psychologie persoonlijke (subjectieve) constructen. Ze betreffen een breed proces met een eigen 'private logic'. Objectieve doelen vormen slechts een klein deel van het Individual Psychologisch denken over doelen.

* Vanuit de organisatie gezien zijn dit inderdaad vaak de geëxpliceerde doelen. Vanuit moderne theorieën over het management gaat men ervan uit, dat binnen een organisatie meerdere doelen een rol spelen. In zeker opzicht heeft iedere medewerker zijn eigen doelen naast die van de organisatie. Vanuit het management gezien is het de opdracht ervoor zorg te dragen dat alle medewerkers hun eigen doelstelling kunnen realiseren binnen het totaal van de organisatie. (Noot redactie)

BOEKENNIEUWS

Klinische psychologie: diagnostiek en therapie.

Redactie: G. Smeets, S.M. Bögels, H.T. van der Molen, A. Arntz.

Dit nieuwe boek is het vervolg op het eerder verschenen boek:

Klinische psychologie en psychopathologie onder redactie van Van der Molen, Perreijn en van den Hout.

Klinische psychologie: diagnostiek en therapie gaat in op de vraag hoe psychische stoornissen behandeld kunnen worden.

Het boek bestaat uit drie delen:

Deel 1: behandelvormen en hun indicaties.

In dit deel komen na de bespreking van het anamnestic interview de uitgangspunten van de diverse therapeutische stromingen aan de orde. Naast traditionele opvattingen komen ook recent ontwikkelde behandelvarianten ruimschoots aan bod. Van elke stroming worden de geschiedenis, de kenmerkende diagnostische methoden, de therapeutische relatie en de specifieke methoden en technieken besproken.

Deel 2: diagnostiek en behandeling van psychische stoornissen.

De in het eerste deel besproken behandelvormen worden toegepast op: angststoornissen, stemmingsstoornissen, somatoforme en psychosomatische stoornissen, verslavingen, schizofrenie en andere psychotische stoornissen, persoonlijkheidsstoornissen, eetstoornissen en seksuele stoornissen.

Naast de meest gebruikelijke behandelingsmethode is er ook aandacht voor alternatieve behandelingsmogelijkheden.

Deel 3: indicatiestelling, therapie-evaluatie en ethiek.

Dit deel geeft een beschouwing op de belangrijke deelaspecten van psychologische hulpverlening. Hierbij komt eerst de indicatiestelling aan de orde. Vervolgens wordt een introductie in het therapie-evaluatieonderzoek gegeven. Ten slotte wordt ingegaan op een aantal juridische aspecten, ethische kwesties en dilemma's die zich voordoen in de geestelijke gezondheidszorg.

Klinische psychologie: diagnostiek en therapie is een praktijkgericht boek. In zowel deel 1 als in deel 2 wordt veelvuldig gebruik gemaakt van casuïstiek.

Bestellen:

Klinische psychologie: diagnostiek en therapie kost fl. 85,00 en kan worden besteld bij Wolters-Noordhoff, telefoon: 050-5226888.

officiële biografie van Adler, waarin zij een mondelinge overlevering citeert (conform de Nederlandse versie): Adler geloofde dat de drie grote taken, die het leven ons stelt, de volgende zijn: contact met de gemeenschap, werk en liefde/huwelijk. 'En als vierde, zei hij eens, zou ik de kunst willen noemen.' 'Artiesten,' zei Adler eens, 'zijn bijna altijd goede patiënten, omdat hun leven op een doel is gericht namelijk de kunst. Volkomen egocentrisch zijn ze nooit.' Mogelijk is dit van belang voor de kunsttherapie zoals die in de Individual Psychologie gestalte krijgt. Ik kom hier een andere keer op terug. Let erop dat het voorgaande ook implicaties heeft voor de opvattingen van Adler over seksualiteit.

Cyriel De Keyser

Referenties

- 1 Adler, A., 'The Fundamental Views of Individual Psychology', Intl. J. Indiv. Psychol., 1935. 1 (1), 5-8.
- 2 Adler, A., 'The Neurotic's Picture of the World', Intl. J. Indiv. Psychol., 1936, 2 (3), 3-13.
- 3 Adler, A., 'Social Interest: A Challenge to Mankind'. New York: Capricorn Books, 1964.
- 4 Adler, A., 'What Life Should Mean to You'. New York: Capricorn Books, 1958.
- 5 Dreikurs, R., 'The Challenge of Marriage'. New York: Hawthorn Books, 1974.
- 6 Dreikurs, R., 'The Challenge of Parenthood'. New York: Hawthorn Books, 1958.
- 7 Dreikurs, R., 'Fundamentals of Adlerian Psychology'. Chicago: Alfred Adler Inst., 1950.
- 8 Dreikurs, R., 'Psychotherapy as Correction of faulty Social Values', J. Indiv. Psychol., 1957, 13, 150-158.
- 9 Dreikurs, R. and Soltz, Vicki, 'Children: The Challenge'. New York: Hawthorn Books, 1964.
- 10 Mosak, H.H., 'Early Recollections as a Projective Technique'. J. Proj. Tech., 1958, 22, 302-311.
- 11 Mosak, H.H. and Shulmann, B.H., 'Introductory Individual Psychology: A Syllabus. Chicago: Alfred Adler Inst., 1961.
- 12 Neufeld, I., 'Application of Individual Psychological Concepts in Psychosomatic Medicine'. J. Indiv. Psychol., 1955, 11, 104-117.
- 13 Way, L., 'Adler's Place in Psychology. London: Allen and Unwin, 1950.
- 14 Wolfe, W.B., 'How to Be Happy Though Human. London: Routledge and Kegan Paul, 1932.

In al ons denken zit een subjectief element. De wereld kan niet volledig objectief worden begrepen.

Voorbeeld:

In Italië is onderzoek gedaan bij proefapen, waarbij elektroden op de hersenen werden geplaatst. Er werden activiteiten in bepaalde hersencellen gemeten als deze proefapen een eenvoudige beweging maakten. Bij doelgerichte bewegingen om bijvoorbeeld iets op te pakken, waren meer hersencellen actief en was er een andere energie dan bij zomaar een beweging. Doelgericht gedrag brengt in de hersencellen een andere energie teweeg dan bij zomaar een beweging bijvoorbeeld doordat de onderzoeker de arm van de aap beweegt.

Het subjectieve element in het gedrag, een inschatting maken van de situatie, verklaart dit verschil. Onze interpretatie is niet 100% objectief, ook al zijn we van mening dat we gelijk hebben. De moderne psychologie beweegt zich richting Adler. Het informatieproces heeft altijd een element van subjectieve duiding. Begrip van deze subjectieve elementen leidt tot verbetering van relaties. Dan zijn alternatieve handelingen mogelijk.

Voorbeeld:

Er is onderzoek gedaan met een bril die als het ware de wereld op de kop zet: links wordt rechts enzovoort. Via deze bril komt de informatie op het netvlies. Het eerste gedrag is chaotisch. Er komt informatie binnen, die niet met de binnenwereld overeenkomt. Na zekere tijd passen de personen hun gedrag aan. Wordt de bril afgezet, dan hebben ze weer aanpassingsproblemen.

Als Individual Psychologen moeten we weten welke 'bril' we dragen. Onze bril dragen we vanaf het begin van ons leven en daardoor denken we dat het de enige bril is. Onze kijk op het leven – de levensstijl – wordt in de eerste zes levensjaren ontwikkeld. We interpreteren de wereld volgens onze bril en zo bouwen we onze levensstijl op.

Soms ontdekken kinderen al vroeg dat andere mensen een andere bril op hebben. Een kind dat thuis verwend is, ontdekt dat de wereld op school anders is. Daar doen de volwassenen niet alles voor je. Zo'n kind kan denken: er is iets verkeerd; ze zijn gemeen; het is oneerlijk. Een leraar kan zo'n kind helpen een andere bril op te zetten en nieuwe doelen te ontwikkelen. Bijvoorbeeld: ik kan het zelf of ik kan samenwerken.

Ook op wat latere leeftijd worden er soms nog interessante ontdekkingen gedaan over de verschillende brillen die mensen dragen. In een huwelijk kan de man enige tijd denken dat zijn eigen bril bijzonder redelijk is. De man spreekt bijvoorbeeld niet als hij boos is en de vrouw juist wel. Ook zijn vrienden vinden zijn bril gepast, maar zijn partner ziet de wereld anders. Er moet dan samen gezocht worden naar een 'bijgestelde' bril. Na lange tijd kan het zelfs de bril van dit echtpaar worden, die niemand anders heeft. Kinderen en vrienden hebben dan vaak een andere bril. De samen bijgestelde bril is niet méér 'waar' dan die van anderen. Onze bril kan ook fouten hebben juist doordat onze bril subjectief blijft.

Invulling geven aan 'social interest' heeft ook te maken met het omgaan met mensen, die allemaal een eigen bril dragen. We kunnen samen leven en werken, hoewel onze brillen niet dezelfde hoeven te zijn. We weten van anderen brillen, maar we willen weten welke brillen dat zijn. We moeten de 'private logic' van andere mensen proberen te begrijpen. De Individual Psychologie leert ons veel over de 'private logic'. Met 'private logic' is overigens niets mis, het is een deel van ons leven, het is de filter waarmee we leven. De kracht ligt erin met de 'private logic' te leven en die te veranderen als iemand dat wil.

De 'private logic' beïnvloedt onze motivatie. Als de wereld iemands vijand is, vecht hij terug. Er zijn allerlei hindernissen in de wereld. Een ontwikkeld 'Gemeinschaftsgefühl' leert ons hiermee te leven.

Theo Joosten.

uiterlijk en daarmee in de ogen van anderen, succesvol zijn, maar in de eigen ogen een mislukking. En omgekeerd kan men 'objectief' in de ogen van de wereld mislukken en zelf best tevreden zijn over zichzelf. (13, p. 180)

Way stelt dan ook dat 'de eerste plicht van het individu die is tegenover zichzelf. De besliste onafhankelijkheid is de enige garantie voor zijn sociale nuttigheid.

Als de eerste plicht van de mens die tot zichzelf is, hoe staat hij dan tegenover de drie klassieke levenstaken en kan hij zichzelf ten volle verwezenlijken door alleen de drie problemen van werk of arbeid of beroep, samenleven of vriendschap en seks of liefde of huwelijk op te lossen? Misschien moeten we denken aan drie taken, die onderling samenhangen waarbij de oplossing van de eerste consequenties voor alle drie heeft. De oplossing van de eerste gaat daarmee ook de andere levenstaken aan, sluit ze als het ware in en gaat ze tevens te boven. Neufeld heeft zo'n voorstel gedaan en spreekt over de 'de Vier S' problemen (Substancie, Societeit, Sex and Self (12). Hij verwijst daarbij naar een uitspraak van Adler, waarin deze betoogt dat een individu een probleem kan zijn voor zichzelf, waarmee hij in het reine moet komen, terwijl de omgeving waarvan hij deel uitmaakt dat anders beleeft.

Adler: 'Het individu maakt zich een bepaalde benadering eigen, vanuit deze attitude gaat hij een relatie aan met de 'buitenwereld'. Zijn attitude wordt daarbij bepaald door de ervaringen met zijn eigen lichaam en met zijn psychisch leven.' Op nog een andere wijze beklemtoont Adler deze zienswijze. De mens handelt in de buitenwereld op basis van hoe hij zijn lichamelijk en geestelijk functioneren ziet. Hij relateert zijn handelen niet aan de wijze waarop hij de buitenwereld ziet, zoals zo vaak wordt aangenomen. Hij verbindt zichzelf altijd als eerste met zijn interpretatie van zichzelf en zijn actuele probleem (1, p. 5). Dit maakt duidelijk dat de mens in eerste instantie vooral zichzelf een probleem vindt. Ieder van ons moet dus niet alleen leren hoe om te gaan met mensen of anderen, met een persoon van het andere geslacht of hoe een beroep te kiezen. Hij moet in de eerste plaats vooral leren hoe om te gaan met zichzelf en hoe zichzelf waar te maken. Dit is daarmee een vierde levenstaak.

Er bestaat de behoefte nog een tot nu toe niet genoemde levenstaak toe te voegen. Elke mens wordt geconfronteerd met het Universum of de Kosmos. De mens moet zijn verhouding bepalen tot die kosmische realiteit, die meer en meer een duidelijke uitbreiding wordt van ons leven op aarde. Wij leven in onze huidige tijd niet meer zoals Adler stelde op de korst van de arme planeet aarde. Wij breiden ons leven uit tot in de kosmos of het universum met de behoefte ons leven op aarde te re-evalueren in relatie tot dit universum met tijd, ruimte en eeuwigheid. Dit probleem is niet geheel nieuw. De mens heeft al van oudsher vanuit de religie zijn relatie doordacht met de transcendente krachten en machten.

De veranderende concepten van het universum, van het leven en van onszelf maken het nodig al deze concepten en geloofshoudingen, die ons door de tijden heen werden aangeleverd, te evalueren. De vijfde levenstaak wordt daarmee de behoefte en nood om ons aan te passen aan de problemen, die ons naakte bestaan op deze aarde overschrijden. De zin van ons bestaan te vinden en de ultieme samenhang te zoeken in onze transcendente en spirituele gebondenheid.

P.S. Terloops voeg ik hier nog een formulering aan toe van Phyllis Bottome uit de

den vervult' (4, p. 239) en nog sterker waar hij affirmeert over de samenhang. 'Want het antwoord dat we geven op deze vragen, door onze levensstijl moet worden gezien in onze totale attitude ten aanzien van alle ieders levensstijl wordt min of meer weerspiegeld in zijn attitude ten aanzien van alle drie.' (3, p. 42-43)

Een derde punt dat met de vorige samenhangt is de vraag of de levensstijl of de wijze waarop iemand de levenstaken benadert en vormgeeft bepaalt? Adler schijnt aan te nemen dat dit zo is. Als dat werkelijk het geval is dan impliceert dit wel dat niemand echt geholpen kan worden in zijn aanpassing zonder parallelle veranderingen in zijn volledige levensstijl. Toch blijkt uit ervaring dat men wel degelijk iemand kan helpen zich aan te passen zonder een totale verandering van levensstijl. In het werk van R. Dreikurs over kinderbegeleiding (child guidance 8, p. 9) steunt hij op de premisse dat menig individu mislukt in zijn levenstaken vanwege gebrek aan kennis en training in effectieve methoden voor de aanpak van actuele problemen. Eerder zelfs dan door inefficiënte levensstijlen.

Mosak (10) biedt een zienswijze of (rationele) verklaring over het waarom Adler denkt dat dit wel moet en Dreikurs niet. Als de levensstijl eerder moet worden gezien als een *modus vivendi* dan als een *modus operandi* (eerder een levenswijze dan een werkwijze), dan zijn er wel verschillende werkwijzen mogelijk binnen een bepaalde levensstijl. De gedrags- of werkwijze kan dan gewijzigd of veranderd worden terwijl de basis van de apperceptie of zienswijze relatief in tact blijft. Daarmee is het terecht als wordt gesteld dat een verkeerde levensstijl niet kan leiden tot een succesvolle vervulling van een van de levenstaken, maar dat in sommige omstandigheden een individu toch in staat kan zijn om adequaat of aangepast te handelen. Niettegenstaande zijn verkeerde inzichten en zijn beperkte 'social interest' (gemeenschapszin').

Adler heeft dikwijls gestipuleerd dat men nooit zeker kan zijn van iemands 'social interest' tenzij deze getoetst of op de proef wordt gesteld. Als iemand onder zeer gunstige omstandigheden leeft dan kan het zijn dat zijn inadequaat handeldwijze niet manifest is, tenzij meer stressvolle omstandigheden hem op de proef stellen.

Een vierde implicatie van de discussie over de door Adler genoemde levenstaken is dat wanneer iemand zijn levenstaken goed vervult hij vrij is van minderwaardigheidsgevoelens en niet zal vervallen in neurotisch gedrag. Een uitspraak die hier naar verwijst is: 'Als een mens een goed mensenvriend kan zijn en tot hun aller welzijn kan bijdragen door nuttige arbeid en een gelukkig huwelijk, dan zal hij zich nooit minderwaardig voelen tegenover hen of verslagen door hen' (4, p. 262). Het is wel duidelijk dat deze graad van 'social interest' waarschijnlijk niet zal lijden tot minderwaardigheidsgevoel. Alleen zullen we met de lamp van Diogenes op zoek moeten gaan om dergelijke mensen te vinden. En zelfs al zouden we zo'n mens vinden dan nog zal Way de bewering van Adler in twijfel trekken en uitdagend zeggen: Een individu kan erin slagen om alle elementaire levenstaken behoorlijk aan te kunnen en toch neurotisch worden als hij er niet in slaagt om zijn subjectieve doel van volkomenheid te bereiken. Zelfs succesvolle mensen kunnen neurotisch worden omdat ze nog niet zo succesvol zijn als zij zichzelf wensen. Bovendien, een succes dat het fictieve doel van iemand vervult, heeft niet per definitie invloed op zijn zelf waardering. Het gaat ook om hoe men zijn behaalde succes beleeft. Oftewel in de ogen van anderen aangepast zijn is geen criterium op zich (19, p. 180). Men kan

DE LEVENSTAKEN: ADLERS EERSTE DRIE TAKEN

R. Dreikurs en H.H. Mosak
The Individual Psychologist, 1966, 4(1), 18-22
(Een herdruk voor de Adler school Chicago)
(vertaling Cyriel De Keyser, voor de I.P.cursus 1982)

Werk, maatschappij en seks worden door Adler en de na hem komende Adlerianen aangegeven als de drie taken, die elk mens in zijn leven en zijn omgang met anderen tot een persoonlijke oplossing moet brengen. Nochtans zoals dat was en is met veel opvattingen, die de meeste Adlerianen delen, is het concept levenstaken lang niet zo helder omschreven. Mijn bedoeling van deze bijdrage is dubbel: eerst de nuances en lichte verschillen van mening weer te geven, zoals die voorkomen in de geschriften van Adler en zijn medestanders en ten tweede de betekenis van de overgeleverde termen iets te verruimen, uit te breiden dan wel aan te vullen.

Deze aanvullingen zijn logische afleidingen van terloopse formuleringen, die Adler en andere Adlerianen gegeven hebben maar niet ten volle hebben ontwikkeld.

Van meer dan louter historisch belang zijn de eerste formuleringen van de drie 'levenstaken' door Adler. Hij ziet alle problemen die zich voor de mens aandienen als vallend onder de drie categorieën levenstaken. Zij vormen voor de mens de realiteit. Hij moet altijd op de problemen van de levenstaken antwoorden, omdat ze zich als vragen tot hem richten (4, p. 5). Hij ziet de levenstaken als de consequenties van ons leven op de korst van onze arme planeet aarde en nergens anders'. Wij moeten ons dus ontwikkelen onder de restricties en met de mogelijkheden, die onze woonplaats ons biedt. Elk antwoord zal geconditioneerd zijn door het feit dat wij tot de mensheid behoren en dat mensen wezens zijn die de aarde bevolken (4, p. 5).

Deze formulering is van doorslaggevend belang en hier wordt maar al te dikwijls aan voorbijgegaan door hen die de drie levenstaken bespreken of er over discuten. Adler duidt op heldere wijze het veld aan waarin de mens zich beweegt. Alle levensproblemen worden de mens voorgeschoteld door zijn bestaan in een gegeven veld met name 'het feit dat we aan deze aardkorst gebonden zijn met al de voor- en nadelen die dit met zich meebrengt'.

Een tweede reeks problemen in de vroegste formuleringen van Adler komt voort uit het feit 'dat er anderen om ons heen bestaan, dat wij leven in associatie met hen en dat we teloor zouden gaan als we er alleen voorstonden' (4, p. 6).

Een derde reeks vraagstukken is het gevolg van het feit dat wij bestaan in twee geslachten en dat het voortbestaan van individu en groep met dit feit rekening moet houden.

In deze eerste reeks formuleringen maakt Adler nog geen gewag van werk als een levenstaak. Nochtans zodra hij de drie levensproblemen of levensmoeilijkheden

samenvalt schijnt zijn stellingname te wijzigen want, zo gaat hij verder 'hoe een bezigheid te vinden die ons zal toelaten te overleven onder de beperkingen die ons gesteld worden door de natuur van de aarde: hoe zullen we een plaats innemen onder onze lotgenoten zodat we kunnen samenwerken; en hoe onszelf aanpassen aan het feit dat wij tweegeslachtelijk leven en dat het voortbestaan en het volhouden van de mensheid afhangt van ons seksueel liefdesleven.'

Ik kan geen levensproblemen ontdekken die niet gerangschikt kunnen worden onder deze drie hoofdzaken: beroep of werk, in gemeenschapsleven en geslachtelijk of seksueel verkeer (4, p. 7).

Nu is Adler lang niet consistent of onveranderlijk in zijn aanduiding van de rangorde of het relatieve belang van deze drie levensstaken. Later in hetzelfde volume (4, P. 202) stelde hij het vraagstuk van de relatie tussen mensen op de eerste plaats en de beroepstaak als tweede, Liefde en seks komen als derde aan de orde. En weer later stelde hij arbeid en beroep als eerste en suggereerde dat de beste methode om deze taak tot een goed einde te brengen is het oplossen van het tweede vraagstuk met name door het samenleven met anderen, door vriendschap, sociaal meeleven (social feeling) en samenwerken. Met de oplossing van deze opgave is er een onschatbare vooruitgang naar de oplossing van de eerste taak (4, p. 239). Maar in zijn laatste boek stelt hij weer dat 'alle levensproblemen kunnen worden geordend in drie voorname probleemgebieden, die van samenleven, van werk en van liefde. In de vroegste uitdrukking van zijn zienswijze vindt Adler dat alle taken verweven zijn en merkt op dat geen van deze vraagstukken afzonderlijk kan worden opgelost. Elk van hen vraagt een succesvolle benadering van de andere twee (4, p. 239).

En daarbij aansluitend merkt hij op: 'Levensproblemen worden nooit afzonderlijk aangetroffen. Zij werpen alle licht op elkaar en we kunnen inderdaad zeggen dat ze allen aspecten zijn van dezelfde situatie en van hetzelfde vraagstuk. Met name van de noodzaak voor elk menselijk wezen om het leven te bewaren, en verder te leven in de omgeving waarin hij zich bevindt (4, P. 241).

Way formuleert dat Adler in zijn zienswijze drie verschillende groepen opvat als praktische levenseisen, die de maatschappij aldoor stelt aan de mogelijkheid van elk individu om zich aan te passen. Deze drie grote probleemgebieden: maatschappij of samenleving en werk of beroepsuitoefening en liefde, zijn nauw met elkaar verbonden (13, p. 179). Way ziet deze drie opdrachten als 'oude vrienden van de psychologie'. Als drie instincten, die van de horde of gemeenschap, die van de voeding en die van de liefde.' Alleen komen ze in de Individual Psychologie niet langer aan de orde als subjectieve aandriften, maar worden ze gezien als externe feitelijkheden, die behoren tot de logica van het samenleven. Ze zijn volstrekt noodzakelijk, in zoverre dat het onvoorstelbaar is dat een maatschappijvorm een aanpassing langs deze lijnen niet aan het individu zou vragen. Maar de aard en de mate van aanpassing zal bij elke generatie verschillen en bij elke structuurverandering in de maatschappij. De problemen die hiermee aan de orde worden gesteld kunnen nooit eens en voorgoed worden opgelost, maar vragen van ieder individu een voortdurende, continue en creatieve beweging naar aanpassing (13, p. 179-180).

Als we de aanpak van een individu van deze drie taken observeren, kunnen we de mate van zijn training en coöperatie testen. Way vervolgt: 'Een menselijk wezen

ontwikkelt zich niet noodzakelijk op alle gebieden gelijkmatig en vindt zichzelf soms beter toegerust voor een van de gebieden. De mens kan dus wel slagen in zijn beroep maar zal niet per definitie dan ook in de liefde geslaagd zijn, want anders kunnen liefde en sociaal contact eenvoudig vergeleken worden met moeilijkheden om in zijn levensonderhoud te voorzien. (13, P. 180).'

Het is opvallend dat Way in tegenstelling tot Adler op deze wijze wel verschillende niveaus van aanpassing onderscheidt. Of anders gezegd ziet hij wel een verschil in de graad waarmee een van de drie soorten taken door één persoon wordt vervuld. 'Er zijn soms gevallen waarbij één van de drie taken vrijwillig onbeantwoord blijft.' (13, p. 181)

Nochtans deelt Way wel met Adler de prioriteit van de beroepstaak waar hij stelt: 'De meeste mensen slagen wel in de beroepstaak aangezien hun levensonderhoud ervan afhangt. De problemen van liefde en huwelijk zijn niet direct urgent. Die kunnen vaak worden uitgesteld of zelfs helemaal worden ontweken als werk maar voldoende compensatie biedt (13, p. 192).'

Hierbij wil ik opmerken dat in verband met de huidige werkeloosheid en de sociale zekerheden zich nieuwe en andere vragen aandienen. Om deze problemen in onze tijd te kunnen plaatsen en begrijpen is het nodig een en ander opnieuw te bestuderen en te formuleren.

Wolfe volgt de gedachten van Way, waar hij stelt: 'In tegenstelling tot de twee andere grote problemen hoeft het mislukken bij het oplossen van de levensstaak seksualiteit niet per definitie te resulteren in een persoonlijke ramp. Precies daarom zijn afwijkingen in dat domein het meest voorkomend. De tirannie van onze maag dwingt ons in ons levensonderhoud te voorzien of als straf te verhongeren. De tirannie van de eenzaamheid dwingt ons tot bewegen naar onze medemens of als straf tot ongezondheid of stornis. Maar mannen en vrouwen kunnen de oplossing van seksuele problemen ontwijken en toch voortleven.' Het vraagstuk van de seksualiteit blijft het meest zonder oplossing. In geen enkel ander domein vindt wie begeleiding zoekt zoveel obstakels op zijn weg. Menige verkeerde oplossing van seksproblemen wordt door de maatschappij getolereerd niettegenstaande hun antisociale betekenis.

Dreikurs (7) vindt zelf ook dat de taken van seks en huwelijksliefde vergelijkenderwijs moeilijk tot een goede oplossing komen. Deficiënte sociale zin kan zichzelf vrij duidelijk manifesteren op het gebied van de seksualiteit, omdat de intimiteit van liefde en seks hun samenwerking op dit vlak tot het uiterste toetst. Afstandelijkheid doet gemeenlijk de arbeidsrelatie noch een relatie in de maatschappij volledig te niet.

Daar komt in onze tijd bij dat de recente eis van gelijkwaardigheid van de seksen nieuwe vragen stelt aan de relatie bij vriendschap, verkering en huwelijk.

Het bovenstaande wijst duidelijk op twee verschillen.

Op de eerste plaats is er een gebrek aan overeenstemming omtrent welke levensstaak de eerste is met criteriumwaarde voor de anderen. Adler zelf wijzigde hierin ook van standpunt.

Op de tweede plaats is er geen overeenstemming tussen Adler en sommige volgelingen over de stelling dat 'geen van de drie levensstaken los van de andere kan wor-